Col·lecció Joan Arnella, núm. 1

EL LLIBRE DELS PRIVILEGIS DE LA VILA I EL TERME DE TERRASSA 1228-1652

Crèdits:

Edita: Ajuntament de Terrassa. Arxiu Municipal
Terrassa, febrer de 2006

Autors text: Teresa Cardellach i Giménez, Pere Puig i Ustrell, Vicenç Ruiz i Gómez, Joan Soler i Jiménez

Il·lustracions: ©Manel Justicia Rivasés

Fotografies: Arxiu Municipal de Terrassa

Disseny gràfic: Departament de Comunicació

ABANS DE TOT: QUÈ ÉS UN PRIVILEGI?

En època medieval i moderna un privilegi era aquell document mitjançant el qual una vila, una persona o un senyor feudal rebia un seguit d'avantatges i millores. Qui rebia el privilegi quedava alliberat d'una càrrega o se li concedia una exempció, se li garantien uns drets o un determinat tracte per part d'una entitat superior. Els privilegis eren concedits sovint com a recompensa per favors fets i tenien generalment caràcter irrevocable al llarg del temps. Com més privilegis i de més qualitat millor, i, per tant, eren considerats els documents fonamentals que garantien la força jurídica dels beneficiats.

DESCRIPCIÓ FORMAL DEL LLIBRE

Títol sencer

"Libre de la vila y castell de Tarraça e términs de aquella, en lo qual són contenguts molts privilegis e libertats a dita universitat per molts reys e señors passats, de gloriosa memòria, com a señors de aquella atorgats."

Datació

1228, desembre, 19 - 1652, desembre, 16 (dates extremes dels privilegis). Pel que fa a l'elaboració del llibre, comença l'any 1534 de la mà del mestre en sacra teologia Joan Sunyer. A partir del foli 43r, però, no es tenen notícies exactes, ja que els escrivans canvien molt sovint i no signen ni daten llurs còpies. A cop d'ull paleogràfic, però, sembla clar que l'acabament del llibre no anà més enllà del segle XVII.

Nombre de folis: VIII + 96 ff. La majoria estan escrits sobre pergamí i alguns, en paper.

Mides generals del foli: 390 x 285 mm.

Enquadernació

Realitzada entre final del segle XVII i principi del XVIII. És de pergamí amb paper encolat a la banda de carn interior. La coberta i contracoberta mantenen dos cordons de pell que serveixen per tancar el llibre.

Els privilegis comptats

Privilegis del segle XIV:	13
Privilegis del segle XV:	5
Privilegis del segle XVI:	8
Privilegis del segle XVII:	7
Privilegis inserits:	5
Documents duplicats:	3
Altres documents:	3
Total documents copiats:	41

BREU HISTÒRIA DEL MANUSCRIT

El Llibre dels privilegis de la vila i el terme de Terrassa es troba dipositat actualment a l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, dins el fons de l'Ajuntament de Terrassa. La vila de Terrassa, lligada des del seu origen a la fi del segle XII a la corona catalana, va rebre al llarg de la història diversos privilegis reials destinats a constituir o regular els principals aspectes jurídics, polítics i socials de la vida en comunitat dels seus habitants.

Per tal de conservar les principals normatives emanades del poder reial que permetien el funcionament del règim municipal, la universitat terrassenca decidí recopilar-les en un sol llibre manuscrit. L'elaboració d'un llibre de privilegis, pràctica comuna a les principals viles del nostre país, es concretà en el cas terrassenc en l'exemplar que presentem.

Malgrat que els documents originals dels privilegis eren conservats des d'antuvi en una caixa ben tancada pels membres del Consell de la Universitat de la vila, no serà fins al segle XVI que s'acordarà de fer-ne una còpia autèntica en bella escriptura en un llibre de pergamí. Tot i l'ordre explícita de confeccionar el llibre a partir del 1534, els seus quaderns no van rebre l'enquadernació que encara conservem avui fins a final del segle XVII o principi del XVIII.

On s'ha guardat?

El llibre es va anar dipositant a les diverses seus del Consell de la Universitat de la vila i el terme de Terrassa, base institucional del posterior Ajuntament de Terrassa. D'aquesta manera, va viatjar del Castell Palau de Terrassa a les Cases Noves de la universitat que al segle XVII es van construir a prop del Portal Nou. Allí es dipositá a l'anomenada Sala Capitular, fins que el 1836 es traslladà amb la resta de l'arxiu municipal al consistori que s'edificà al raval de Montserrat. L'any 1898, el llibre fou traslladat definitivament al nou consistori, que estava situat on l'any 1903 es construí l'Ajuntament actual.

El llibre, a partir del segle XVIII, va ser oblidat entre els papers de l'arxiu municipal. De fet, erudits com Josep Ventalló i Vintró i Josep Soler i Palet no en van saber res fins al 1898, malgrat que els inventaris de l'Arxiu Municipal, l'any 1868, ja parlaven d'un "libro en pergamino titulado Privilegios concedidos a la villa de Tarrasa". Aquest llibre, com diem, fou redescobert l'any 1898.

La seva importància per a la història medieval i moderna de Terrassa començà a ser valorada per Ventalló i Soler i Palet, els quals foren protagonistes d'una curiosa disputa. Ambdós van presentar una edició de manera paral·lela del text del llibre. La publicació amb pocs dies de diferència a principi del 1899 donà lloc a una agra confrontació entre els dos personatges. Tots dos van voler tenir l'exclusiva de l'edició, volien ser els primers i els que millor l'havien presentat. Òbviament, les presses van donar lloc a dues edicions maldestres, amb absència d'elements i criteris d'edició diplomàtica, sense introducció ni índexs, amb greus defectes de transcripció, errades d'impremta i transcripcions incompletes. El delit per ser "debutants en l'absolut" els féu, tan sols, fer un primer pas.

Al llarg del segle XX els respectius arxivers que han tingut cura de l'Arxiu Municipal l'han tingut en compte per la importància que té per entendre les institucions de govern que Terrassa ha tingut des de l'època medieval. L'edició que es presenta l'any 2006 clou el deute pendent que quedava des de les edicions de Ventalló i Soler i

Palet, i en segon lloc tanca un treball de més de 15 anys d'investigació científica iniciat el 1991.

CONTINGUTS DEL LLIBRE

A continuació ressenyem els aspectes més interessants del contingut dels documents del llibre dels privilegis. Presentem el context històric, social i jurídic que es desprèn d'alguns dels documents i que fan referència directa a qui tenia el poder a Terrassa i com es va organitzar el primer govern comunal i posteriorment municipal. Acabem amb un resum amb les notícies més importants de la resta de documents que té el llibre des del 1228 fins al 1652.

TERRASSA VA SER SEMPRE DEL COMTE DE BARCELONA

La vinculació de Terrassa a la jurisdicció patrimonial de la Corona d'Aragó té un origen remot, que es pot remuntar a la constitució del comtat de Barcelona sota el règim carolingi, al començament del segle IX. El domini originari dels comtes de Barcelona passà als reis d'Aragó, com a successors d'aquests comtes. Ara bé, el privilegi de confirmació de la unió de Terrassa al comtat de Barcelona més antic que coneixem fou atorgat pel rei Jaume II l'any 1300. El rei va declarar que el castell, la vila i el terme de Terrassa restarien units perpètuament a la Corona d'Aragó com a part del comtat de Barcelona, i sota el domini del seu comte. A més d'aquesta declaració concedeix la immunitat a totes aquelles persones que acudissin a les fires i els mercats de Terrassa.

L'any 1338, Pere III confirmava en els mateixos termes el privilegi del seu antecessor. Malgrat aquesta unió "perpètua", la vila i el terme de Terrassa era considerat,

com la resta de béns patrimonials del rei, un element susceptible de transacció. Es podia alienar i recuperar sempre que es volgués, i es pogués. Així, l'any 1339 el rei venia el castell i la vila als germans Pere, Jaume i Ferrer de Gualbes, drapaires de Barcelona.

L'any 1343, però, el rei recupera la jurisdicció de Terrassa mitjançant el pagament de 48.000 sous. La part interessant és que els diners els havien col·lectat els mateixos pobladors de la vila i el terme de Terrassa i els havien cedit al rei perquè els recuperés per al seu patrimoni! Malgrat l'aparositat del mecanisme, no era gens estrany en un món feudal. El rei va prometre retornar els diners i mentre durés el procés de retorn alliberava els pobladors d'un seguit d'obligacions tributàries.

Malgrat que la redempció definitiva del deute no es féu efectiva fins almenys el 1374, encara l'any 1596 es féu una còpia autèntica (document 18) dels acords establerts per a la resolució del deute. Per tant, hem de suposar que malgrat la solució del problema, la vila i el terme de Terrassa van gaudir de les exempcions establertes el 1343 durant dos segles!

El mateix 1343, Pere III tornava a confirmar que Terrassa quedava unida a la corona, però ara amb el compromís de no alienar-ho de nou, ni ell ni els seus successors (document 16). Sembla, però, que el compromís no excloïa els membres de la mateixa família reial, perquè ens trobem que l'any 1382 Pere III va vendre a l'infant Martí el castell i la vila de Terrassa per 240.000 sous. El mateix any també li venia el castell d'Arraona i la vila de Sabadell per 200.000 sous.

L'any 1401, el rei Martí l'Humà va assignar la jurisdicció de Terrassa a la Cambra Reial de la Reina Maria. I, l'any 1418, el rei Alfons IV traspassava al seu germà Pere la vila de Terrassa. En aquestes dates, però, hi ha alguna incongruència ja que, com veurem més endavant, a partir del 1392 el domini de la vila i el terme de Terrassa va passar a les mans del Consell de Cent de Barcelona. D'una banda, trobem les

transaccions reials del patrimoni terrassenc i, de l'altra, l'actuació com a senyor de Terrassa del consell municipal barcelonès. Aquest punt encara és estudiat pels investigadors.

El que sí que queda força clar és que a partir del 1474 el domini jurisdiccional de Terrassa retorna a les mans reials de Ferran II, i a continuació de la reina consort Elisabet I i de la Cambra Reial de Castella i Lleó. Aquesta fou senyora de Terrassa fins al 1481, data en què retornà al domini de la Corona d'Aragó i el comtat de Barcelona la vila i el terme, tal com ho havien estat anteriorment, mitjançant un privilegi de Ferran II (documents 2 i 4). El retorn havia estat fruit de les reclamacions dels representants terrassencs, els quals es queixaven que la donació a la reina havia comportat la derogació dels privilegis concedits pels anteriors reis d'Aragó i comtes de Barcelona. La reina reconegué el vigor d'aquests privilegis i renuncià a la donació.

A partir d'aquesta data, la unió de Terrassa al comtat de Barcelona i a la Corona d'Aragó ja no es va tornar a trencar i la seva titularitat restà definitivament en possessió de la corona espanyola.

EL RÈGIM MUNICIPAL DE LA TERRASSA MEDIEVAL

Quan Terrassa era vila reial (s. XIII-1391)

El primer consell municipal de la vila reial de Terrassa: el Consell de la Universitat (1384)

Durant el segle XIII el consell de la vila s'havia regit mitjançant un sistema de consell obert, dirigit per un nombre variable de prohoms. El privilegi del 1384 és la culminació d'un procés de regulació començat el 1336, quan Pere III constituí el primer consell municipal de la vila de Terrassa, compost per 4 jurats i 10 consellers.

L'any 1337, la part forana de Terrassa, però, reclamà que l'acord era contrari a les seves necessitats. Fins al 1384 no es féu un nou acord, en què participaren les dues parts del terme, la forana i la vilatana, per regir conjuntament la universitat de la vila i el terme de Terrassa. El nou consell municipal estaria format per 3 consellers i 12 jurats. Es tracta del primer consell rector de l'administració municipal i, per tant, no és estrany que figuri com el primer document del llibre.

El sistema d'elecció dels membres de la corporació

Tots els caps de casa de la vila i el terme podien formar part del consell. Per ser elegits s'escrivia en un petit fragment de pergamí el nom de cadascú. Aquest retall es posava a l'interior d'una boleta de cera, anomenada rodolí. Els rodolins, aleshores, es feien surar en un bací ple d'aigua, i un infant d'entre 8 i 10 anys n'extreia en primer lloc tres, que eren nomenats consellers, i a continuació 12 més, que eren nomenats jurats. Cada any, per Tots Sants, es feia l'elecció.

Tanmateix, a mesura que van passar els anys, la tria la feien els consellers sortints, per tant sense l'elecció amb rodolins, i la tendència fou triar gent de confiança per continuar l'administració del govern local. Òbviament, aquest punt va generar més d'un conflicte.

Un cop els consellers eren elegits, havien de prestar homenatge i jurament davant el batlle de la vila, que era el representant jurisdiccional del poder del rei. Els jurats tan sols havien de prestar jurament. Per tant, el consell municipal estava sotmès a la jurisdicció del rei, representada pel batlle reial que estava al capdamunt de la jerarquia local.

Quan Terrassa va ser vila del Consell de Cent de Barcelona (1392-1401 i 1411-1472)

Dues excepcions més al domini del rei

Estem explicant que la vila i el terme de Terrassa estaven units a la Corona d'Aragó. Sí. Però altres documents ens indiquen que de manera coetània, almenys entre el 1392 i el 1472, la vila i el terme de Terrassa estaven sota jurisdicció del Consell de Cent de Barcelona.

En dues etapes no del tot concretades es dóna el domini del Consell de Cent: una primera entre el 1392 i el 1401, i una segona entre el 1411 i el 1472. Tanmateix, les dates encara estan subjectes a verificació per part dels investigadors. El llibre dels privilegis no ha donat respostes definitives.

Nou regiment de la universitat de Terrassa

Terrassa va passar a dependre del Consell de Cent de Barcelona el 1392, i uns anys després es modificava el sistema d'elecció del Consell de la Universitat. El 1399 es proposava que el consell continués format per 15 membres (3 consellers i 12 jurats), però que l'elecció no es faria anualment, sinó quan ho desitgés la universitat. L'altra novetat és que si bé anteriorment els tres síndics podien ser de qualsevol part del terme, a partir de llavors un hauria de ser de la vila, un altre de la parròquia de Sant Pere i el darrer de les altres parròquies del terme, és a dir, de Sant Julià d'Altura, Sant Vicenç de Jonqueres o Sant Quirze de Terrassa. La mateixa estructuració es preveia per als jurats, dividits en tres grups de quatre persones.

Un altre aspecte a considerar és que l'antiga denominació de conseller es converteix en la de síndic, ja que els consellers eren els membres del Consell de Cent de Barcelona. Els tres síndics podien convocar el consell quan volguessin i tenien plens poders per

tractar els afers de la vila i el terme. La nova elecció de síndics es podia fer, per exemple, sempre que ho sol·licitessin entre 20 i 30 persones de la universitat.

Al capdamunt de la jerarquia municipal hom hi trobaria a partir d'ara no pas el batlle reial, sinó el batlle del Consell de Barcelona. Aquest càrrec era triennal.

Nova reforma del sistema d'elecció: el sistema de cooptació

L'any 1444 es modifica de nou el sistema d'elecció. Tenint en compte les dificultats per congregar tots els caps de casa de la vila i el terme cada vegada que s'havien de prendre acords, i a causa de la confusió i les discrepàncies que es produïen a l'hora d'aplegar tanta gent, es determinà que l'elecció dels nous síndics i jurats fos feta pels mateixos membres del consell existent, és a dir, mitjançant la cooptació: el consell tri-

ava aquells qui creia més convenients, previ jurament al batlle d'actuar bé i lleialment i prometent escollir els que creien més "profitosos a la utilitat comuna e ben púbblich de la dita universitat".

L'acord de 1444 també obliga el batlle a jurar de mantenir en secret tot el que es deliberi i s'acordi al consell, llevat de la possibilitat de revelar-ho o denunciar-ho als consellers de Barcelona. Sembla que el Consell de la Universitat de Terrassa estava escandalitzat per la poca discreció del batlle a l'hora de comentar en públic el que s'acordava en el consell.

Terrassa, de nou vila reial (1474-1652)

Un nou sistema d'elecció: el sistema de la insaculació

El sistema de cooptació va ser vigent fins al 1560. Aquell any el príncep Felip, governador dels regnes de la Corona d'Aragó, després d'haver escoltat els síndics de la vila i el terme de Terrassa instaura el sistema d'elecció de la insaculació (document 21). Consistia a escriure el nom en uns rodolins els quals es guardaven dins unes bosses d'espart. Aquestes eren conservades a les caixes dels documents municipals juntament amb les claus dels portals de la vila, sota una extrema seguretat. D'aquesta manera, quan hi havia nova elecció de síndics s'extreien les boletes amb els noms de les persones que havien de ser elegides. El mitjà era més atzarós que no pas la tria a dit, això és evident. Tot i així, per cada ofici s'extreien tres rodolins, i l'autoritat superior triava el més adequat d'aquesta terna.

El batlle reial també es triava mitjançant la insaculació. S'extreien tres rodolins i es proposava aquesta terna directament al senyor rei o als seus lloctinents en cas d'absència. L'elecció es feia cada tres anys.

El procediment d'elecció era el següent: l'escrivà obria la caixa, s'extreien les bosses, es remenaven i un fadrí d'entre 5 i 10 anys escollia a l'atzar ("a la ventura") els rodolins necessaris. L'elecció es feia cada 30 de novembre, per Sant Andreu.

A part del batlle, s'elegien tres síndics, tres insaculadors, dotze jurats, sis capitans de sagramental, dos oïdors de comptes, un clavari, un mostassaf, sis judicadors de terres i tales, dos obrers o administradors de l'església parroquial de Sant Pere i vuit jurats del Consell de l'Església. En total: 44 persones destinades a l'administració local. Els dotze jurats del consell, els oïdors de comptes, el mostassaf, els dos obrers de Sant Pere i els vuit jurats del Consell de l'Església eren càrrecs anuals. Els sis capitans sagramentals i el clavari eren biennals. I dels sis judicadors de terres i tales, se'n renovaven anualment tres. Els insaculadors s'elegien cada quatre anys, i eren els responsables de tenir al dia els noms dels membres a elegir.

En el document es precisen moltes més condicions, com ara que per ser batlle hom havia de tenir almenys 30 anys i per a la resta d'oficis en calien 25.

El model de la insaculació, presumptament més democràtic, demostrà que també es podia pervertir, i al llarg del segle XVI hi hagué diferents denúncies a les autoritats superiors perquè alguns consellers afavorien els seus parents i es destaparen diferents intents de suborn.

Davant d'això, el 1593 un nou privilegi va polir el sistema de la insaculació. En primer lloc, el càrrec d'insaculador s'elegiria anualment, i no cada quatre anys. En segon lloc, es faria una bossa específica d'insaculadors, que abans no existia. Els consellers decidirien els 16 noms que anirien dins la bossa. S'extraurien 5 persones i se'ls aniria a cercar ràpidament "perquè los tals no pugan ésser subornats".

Malgrat la modificació, una cosa continuava essent clara: el fet que els síndics elegissin les persones que anaven a l'interior dels sacs impedia que l'accés als càrrecs munici-

pals fos obert a tothom, i era evident que es pretenia continuar afavorint un sector molt reduït de la societat i, fins i tot, els mateixos familiars.

No serà fins l'any 1661 que s'exigirà saber llegir a les persones proposades per exercir els càrrecs municipals.

RESUM DELS ALTRES DOCUMENTS DEL LLIBRE DELS PRIVILEGIS

1228, desembre, 19. Barcelona (Document 14a): Jaume I allibera els habitants de la vila de Palau de Terrassa dels tributs de questa, cugucia i eixorquia. Instaura una fira anual de vuit dies el dia de la Santa Creu de maig. Estableix que el camí de Manresa a Barcelona passi per la vila de Palau de Terrassa.

1319, abril, 13. Barcelona (Document 5b): Jaume II revoca el manament de lliurar al veguer del Bages uns homes de Terrassa que havien comès certs delictes en aquesta vegueria i mana al veguer del Vallès que posi aquests homes a disposició del batlle de Terrassa.

1338, abril, 25. Barcelona (Document 14): Pere III confirma a la universitat de la vila de Terrassa el privilegi concedit per Jaume I el 19 de desembre de 1228. Estableix igualment que ningú podrà donar ni cedir a l'església o a un lloc religiós cap casa de la mateixa vila.

1339, agost, 14. Barcelona (Document 5c): Pere III decreta que els homes de Terrassa s'han de sotmetre al batlle reial d'aquesta vila i terme en totes les causes civils i criminals, que el batlle de Barcelona podrà exercir jurisdicció a la batllia de Terrassa en apel·lacions, només si ho fa personalment, i que els condemnats a mort seran jutjats a la ciutat de Barcelona, però l'execució de la pena s'haurà de fer a Terrassa.

1347, juliol, 14. Terrassa (Document 9): Pere III concedeix a Berenguer des Far, successor de Romeu Cardona com a caser del palau de Terrassa, que sigui utilitzada oficialment com a presó del terme de Terrassa la torre del palau.

1357, març, 4. Saragossa (Document 23): Pere III aprova la concessió d'un ajut de 70.000 lliures barceloneses demanades pel mateix rei per fer front a la guerra que li ha declarat el rei de Castella.

1378, gener, 7. Barcelona (Document 8): Com que la universitat de la vila de Terrassa ha de pagar certa quantitat de diners a la corona com a subsidi i a fi que dita universitat pugui acabar les obres dels murs i valls de la dita vila, Pere III concedeix als prohoms i a la universitat esmentada que puguin crear imposicions sobre el pa, el vi, les carns i altres productes durant els cinc anys vinents.

1383, setembre, 18. Montsó (Document 12): L'infant Martí concedeix a la universitat de la vila i el terme del castell reial de Terrassa la facultat de crear imposicions moderades sobre el pa, el vi, les carns, les mercaderies i altres coses per a tots els habitants de la vila i tots els que hi vinguin i hi sojornin, i destinar la recaptació consegüent a la reparació dels murs de la vila i al pagament de diverses càrregues, fins que es pugui pagar la totalitat dels deutes contrets.

1390, novembre, 28. Barcelona (Document 10): L'infant Martí, per l'obligació que tenen la universitat i els particulars de la vila i el terme de Terrassa de pagar certs drets reials de cena, convé i promet que ni ell ni els seus successors podran fer cap reclamació a causa de l'obligació de les dites cenes, que l'infant Martí destinà a la creació d'un benefici perpetu a la capella del Sant Sepulcre de la seu de Barcelona.

1391, febrer, 28. Barcelona (Document 6): L'infant Martí dóna llicència als consellers de la vila reial de Terrassa perquè amb el batlle reial s'obligui els habitants de la vila i el seu terme a acudir al mercat que se celebra, segons costum, cada dimecres.

1391, març, 2. Barcelona (Document 13): L'infant Martí autoritza a la universitat de la vila i el terme de Terrassa l'ús de la quartera de Barcelona per mesurar els cereals i els llegums que es comercialitzin a la vila i el terme esmentats, llevat dels censos que han de pagar els particulars, per als quals es podrà continuar utilitzant la quartera antiga.

1391, abril, 14. Barcelona (Document 11): L'infant Martí, atès que la vila de Terrassa està molt endeutada a causa de la questa que ha de pagar com a conseqüència d'haver estat venuda la vila pel rei Pere III, i per altres deutes, concedeix als consellers, els jurats i els prohoms de Terrassa que puguin crear imposicions sobre la carn, el vi i les fleques de la vila a fi que destinin la recaptació resultant al pagament de la dita questa.

1447, novembre, 15. Terrassa (Document 17): Caterina, vídua de Joan d'Horta, àlies de Muntanyans, i Fermí Rovira, procurador d'Antoni Guillem d'Horta, àlies de Muntanyans, fill de la dita Caterina, venen als síndics i procuradors de la universitat de la vila i el terme de Terrassa totes les rendes, guanys i profits que els dits Caterina i el seu fill Antoni Guillem reben del mercat del castell, vila i terme de Terrassa per un preu de 82 lliures i 10 sous.

1472, juny, 1. Santpedor (Document 29): Joan d'Aragó, lloctinent general, aprova els capítols presentats per la vila, la universitat i els pobladors de Terrassa, amb motiu de la reducció de Terrassa a l'obediència del rei, a fi de suplir les relacions que la dita universitat tenia amb el Consell de Barcelona, ciutat que en aquest moment està en guerra contra el rei.

1478 febrer 28 (Document 10a): Sentència segons la qual la universitat de la vila de Terrassa no està obligada a pagar cap més cena que les consignades en el privilegi del 28 de novembre de 1390.

1500, agost, 1 (Document 5d): Notícia d'un procediment del batlle de Barcelona contra el batlle de Terrassa, Maurici Aravedra, que fou arrestat a Barcelona i fou alliberat després, un cop es demostrà que el batlle d'Ullastrell, Joan Palet, havia vulnerat el dret exclusiu del batlle de Terrassa en totes les qüestions que afectaven els habitants d'aquesta vila i el seu terme.

1512, setembre, 30. Logronyo (Document 3): Ferran II aprova i concedeix a la universitat i els singulars de la vila de Terrassa la instauració de l'ofici de mostassaf i l'exclusiva en la regulació dels jocs.

1529, juliol, 27. Barcelona (Document 7): Carles V dóna llicència als habitants de la vila de Terrassa i a tothom que vulgui anar a habitar-hi perquè puguin edificar cases en els valls de la vila, sense que perjudiquin tercers.

1535, maig, 28. Barcelona (Document 27): Carles V i Joana, la seva mare, com a reis d'Aragó i comtes de Barcelona, ordenen que el batlle de Barcelona deixi de fer les freqüents anades a la vila de Terrassa i el seu terme per exercir-hi la seva jurisdicció, si no és per causa qualificada i segons disposin els síndics d'aquesta vila o algun oficial reial.

1552, desembre, 23. Montsó (Document 20): Felip, governador general dels regnes de la Corona d'Aragó, confirma a la universitat de Terrassa el privilegi que li fou concedit per l'infant Martí el 1383 per recaptar imposicions moderades sobre diverses mercaderies per pagar la reparació de la muralla i disposa que es puguin destinar a altres obres, edificacions i operacions de la dita universitat.

1562, març, 9. Barcelona (Document 22): García de Toledo, conseller reial i capità general, aprova els capítols presentats per la universitat de Terrassa per constituir dues universitats, una per a la vila i l'altra per a les parròquies que integren el terme de Terrassa. Els capítols preveuen la distribució de drets i càrregues fiscals i altres

aspectes, i s'estableix que l'administració de la batllia, la justícia i la jurisdicció eclesiàstica continuaran tal com estan i que les dues universitats es podran tornar a unir si ho desitgen.

1574, desembre, 10. Barcelona (Document 25): Ferran de Toledo, lloctinent i capità general, dóna llicència als jurats i prohoms de la vila i la universitat de Terrassa per escollir per insaculació trenta persones que constituiran el consell general de la vila.

1595, maig, 30. Barcelona (Document 23a): Gaspar de Vilanova i Pernes, lloctinent del mestre racional, certifica que la universitat de Terrassa i el seu terme donà al rei 3.000 sous barcelonesos i 180 sous més que aportaren els macips cedits per la mateixa universitat com a ballesters.

1635, abril, 11. Dimecres. Barcelona (Document 33): Compareixença de Joan Baptista Baró, procurador dels consellers de la universitat i els singulars de la vila de Terrassa, davant de Francesc d'Aiguaviva, regent de la vegueria de Barcelona, per presentar una requesta de nul·litat contra un manament tramès pel dit veguer al batlle de Terrassa, perquè aquest veguer, en trametre dit manament, vulnera la jurisdicció d'aquest batlle. El veguer de Barcelona respon que ha tramès el manament per comissió del virrei i del Reial Consell i no pas com a ordinari de la vegueria.

1640, novembre, 15. Barcelona (Document 24): Certificació de Dídac Corsell, notari i secretari de la Junta de Justícia constituïda pels braços generals, d'una sentència dels diputats del General de Catalunya, segons la qual la universitat forana del terme de Terrassa haurà de contribuir al pagament de soldats i oficials que correspon de fer a Terrassa en la meitat de l'import, i l'altra meitat correspon a la universitat de la vila.

1645, desembre, 23. Barcelona (Document 26): Jaume Bru, regent de la Reial Tresoreria, anul·la el procés judicial incoat contra la universitat i les persones de

la vila i el terme de Terrassa, inculpats d'haver fabricat moneda de plata i de billó sense disposar de la corresponent llicència.

1646, maig, 20. Terrassa (Document 28): La comunitat de preveres i beneficiats de l'església parroquial del Sant Esperit i Sant Pere subscriuen una concòrdia sobre el salari i els serveis que haurà de prestar l'organista, en ocasió del nou orgue que la dita universitat ha decidit de fer construir.

1646, juliol, 21 i 24. Barcelona (Document 32): Compareixença d'Antoni Boixadell, procurador dels consellers de la universitat i els singulars de la vila de Terrassa, davant de Galceran Corts, regent de la vegueria de Barcelona, per presentar una requesta de nul·litat contra un manament tramès pel dit veguer al batlle de Terrassa, acció que suposa una vulneració de la jurisdicció d'aquest batlle. L'assessor de la cort del veguer declara que aquest no pretengué vulnerar la jurisdicció de Terrassa, sinó complir una ordre reial.

[Vers 1646] (Document 31): La universitat de la vila de Terrassa, estant exempta de la jurisdicció del veguer i el sotsveguer de Barcelona en virtut dels privilegis reials anteriors, recorre contra l'executòria de la Reial Audiència que el sotsveguer de Barcelona està executant contra la dita vila i demana que se suspengui aquesta execució, s'enviï un altre oficial que no vulneri els privilegis de Terrassa i que sigui alliberat Josep Malet, síndic facultat per presentar una requesta contra l'actuació del sotsveguer.

1652, desembre, 16. Barcelona (Document 30): El marquès d'Olias i Mortara, lloctinent i capità general, atès que en el setge i l'ocupació de la vila de Terrassa els francesos penjaren els consellers i s'endugueren les bosses de la insaculació, nomena Jaume Vives, Francesc Vilar i Josep Brugués, de la vila, i Benet Arch, Joan Oriach i Miquel Costa, de la part forana, consellers i caps de la dita vila per tal que la regeixin fins al dia de Sant Andreu de 1653, quan es farà la nova elecció, i els faculta per formar noves bosses d'insaculació dels oficis de la vila.

ALGUNES CURIOSITATS

Un presumpte document fals (document 19)

No és gens habitual trobar documents falsos en la documentació medieval i moderna, però també és cert que és difícil detectar-los. La seva voluntat és l'engany, i sovint arriba fins als nostres dies. Sospitem del document 19. Hi trobem una presumpta confirmació de privilegis consignada per Felip, primogènit de la Corona d'Aragó, abans d'esdevenir Felip I d'Aragó i II de Castella.

El document confirmaria els privilegis de 1399 (document 15a) i de 1444 (document 15), en què s'estipulava el procediment d'elecció de la cooptació que hem vist abans. Hi ha un seguit d'elements que el fan suspecte:

1. Clàusules situades en llocs estranys i manca d'algunes d'habituals i obligatòries.
2. El document, per tant, es mostra incomplet.
3. Espais en blanc a l'interior del document.
4. Fa referència a una confirmació dels dits privilegis feta pel seu pare Carles V, de la qual no tenim cap altra notícia.
5. Una raó de tipus històric: en el document apareix el síndic Sebastià Palet, de la part forana de Terrassa, que defensava la cooptació quan s'estava imposant arreu de les viles i ciutats catalanes el sistema d'insaculació. Li podia haver interessat fer la refacció fraudulenta d'aquest document per continuar defensant l'elecció a dit o a viva veu dels càrrecs del consell municipal.

Malgrat que els raonaments podrien indicar una confecció maldestra del document, les raons de tipus històric, aprofundides convenientment, podran acabar de perfilar el que ja a simple vista fa pudor de frau.

MANS I MANS I MANS

En el llibre intervenen fins a 21 escrivents diferents. D'alguns en sabem el nom, d'altres encara no. La part principal del llibre, que va del foli 1 al 41v, fou escrita entre els mesos de juny i novembre del 1534 pel mestre en sacra teologia Joan Sunyer, que era de Barcelona. Els privilegis originals anaven i venien de Barcelona, transportats pels síndics de la vila, a fi i efecte que el mestre o el seu taller en fes una còpia amb bona lletra. El treball inicial es va anar completant amb el pas dels anys.

Entre els altres escrivents hem identificat la mà del notari terrassenc Jaume Mijans i un fadrí que estava a les seves ordres (1595-1598); la mà de Joan Cortès, notari públic de Barcelona; la mà de Dídac Monfar i Sors, arxiver de l'Arxiu Reial de Barcelona (1645); la mà de Joan Baptista Roca i Julià, assessor de la Reial Audiència; la mà de Bernat Boyl, secretari reial (1472); i la mà de Pere Cruell, notari de Terrassa (1621).

IL·LUSTRACIONS I CAPLLETRES

El llibre dels privilegis no destaca per la seva ornamentació. Ara bé, la major part de les caplletres inicials dels textos van ser decorades. No hem trobat el nom dels il·luminadors que van anar intervenint al llarg de la confecció del llibre. En destaquem les més interessants:

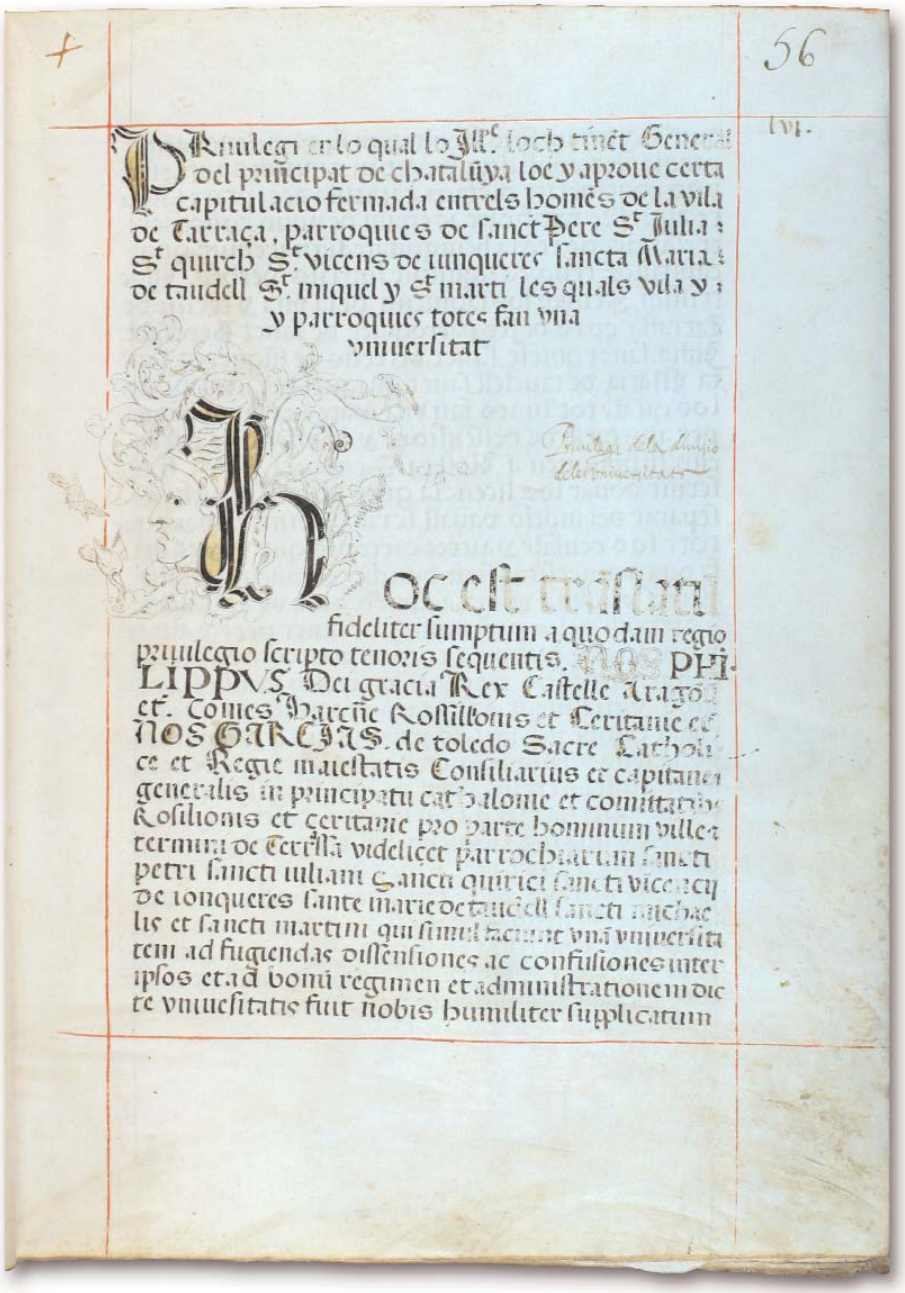

Caplletra inicial ornamentada del privilegi de separació de les dues universitats del terme de Terrassa l'any 1562. Destaca l'ús de la tinta groga per polir la decoració de la caplletra (f. 56r)

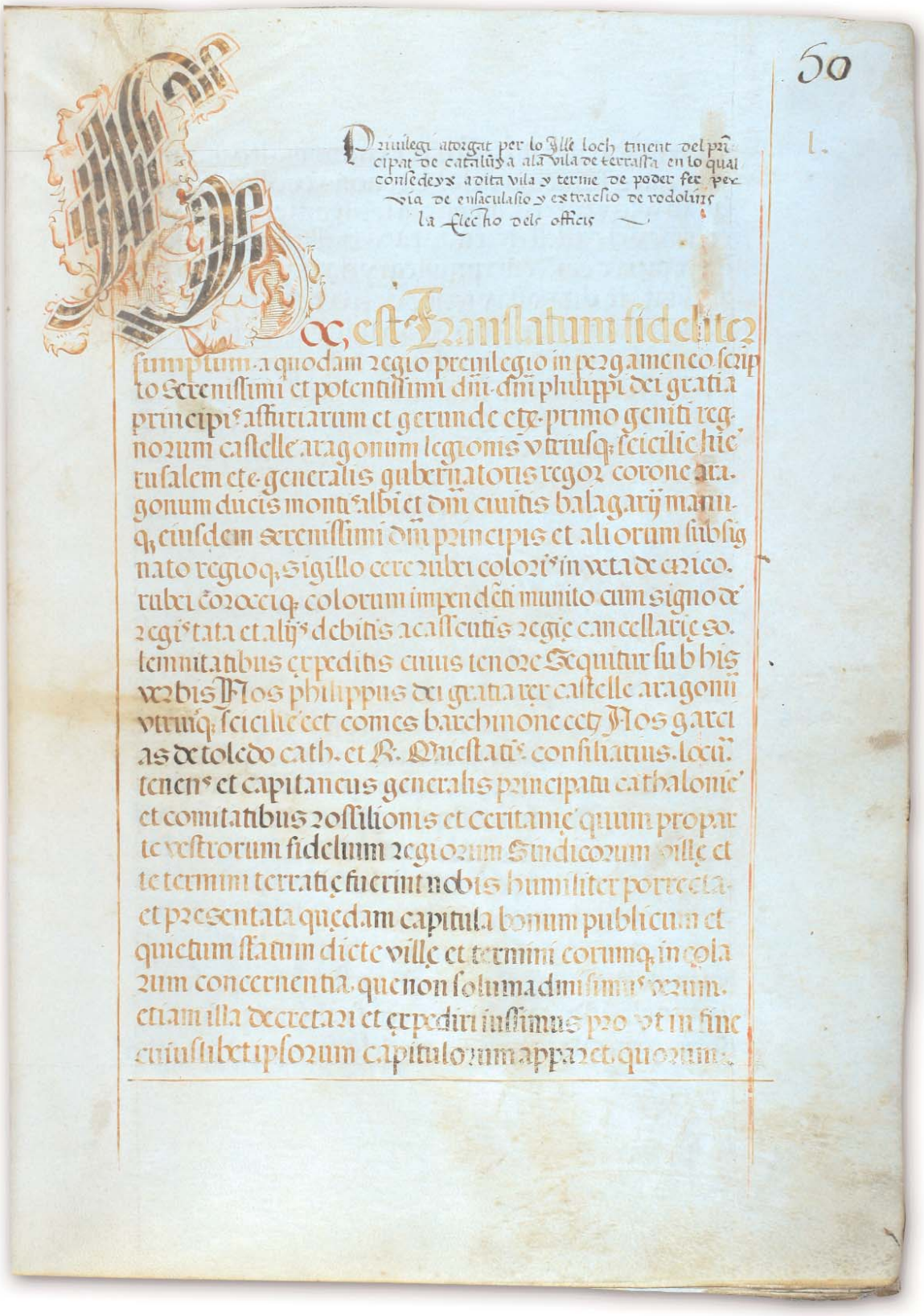

Caplletra ornamentada amb color vermell i marró clar. Hi destaquen tres faiçons humanes, dues que miren cap a la dreta i una que orienta l'esguard cap a l'esquerra. Són cares de nas prominent i llavis engrandits, que li donen un to un pèl grotesc (f. 50r)

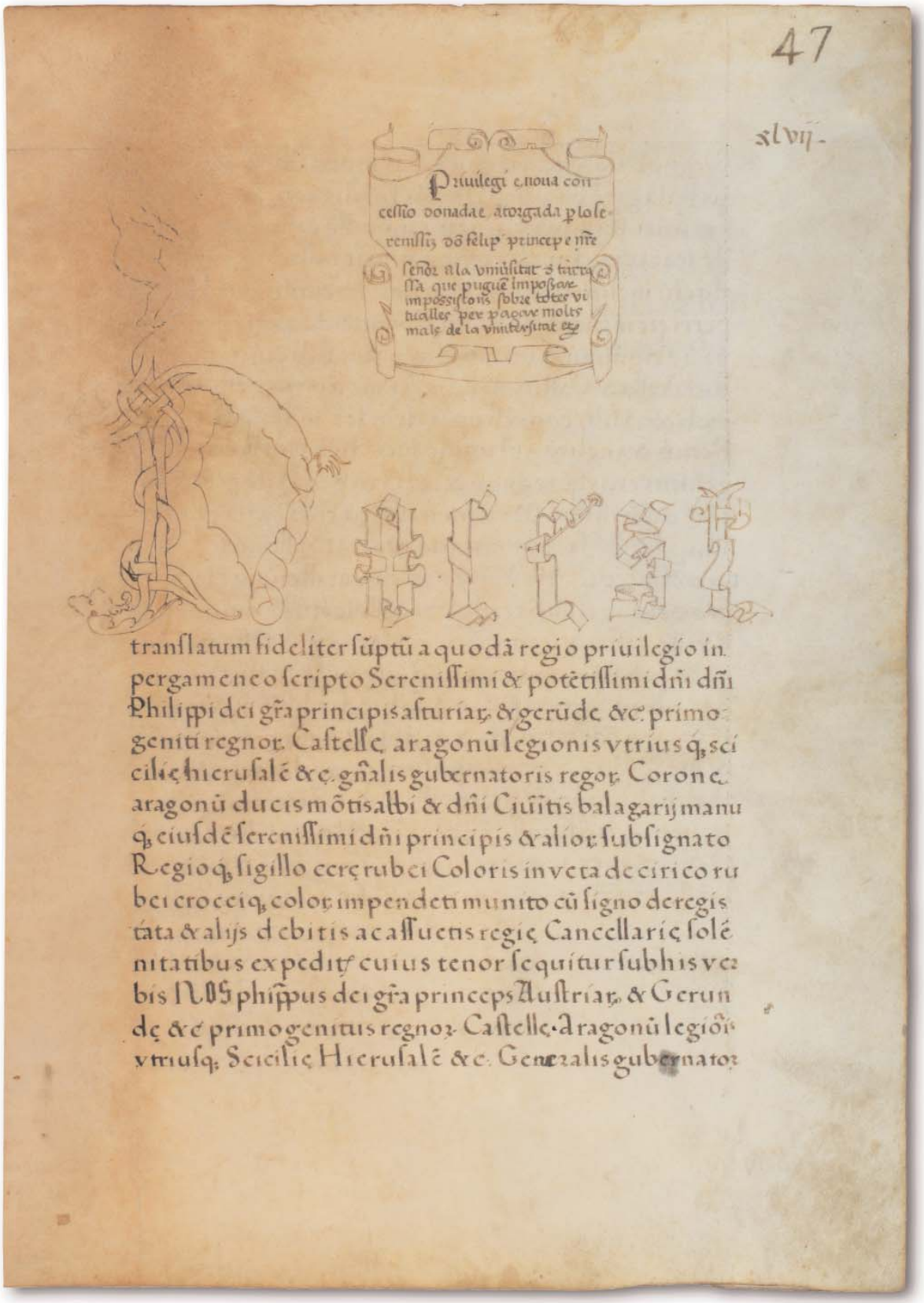

Els mots *Hoc est* ornamentats, però inacabats, de l'inici del privilegi número 20 del 1552. La H inicial pretén simular un *putto* o amoret, personatge típic del Renaixement (f. 47r)

FRAGMENTS DE CÒDEXS I ENQUADERNACIÓ

Una de les sorpreses més curioses aparegué quan es procedí a l'estudi de la coberta del llibre i de la seva enquadernació. El relligat dels quaderns de pergamí es pot datar entre final del segle XVII i principi del XVIII. Els nervis de l'enquadernació, però, estaven protegits per cinc retalls de pergamí que havien estat recuperats de còdexs litúrgics i jurídics del segle XIV. Aquests fragments han estat estudiats i identificats en l'edició del llibre.

Fragments de còdexs utilitzats per reforçar el relligat dels quaderns

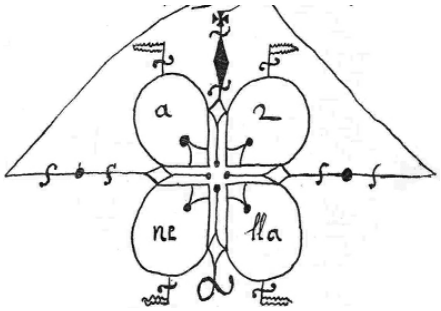

El llibre dels privilegis de la vila i el terme de Terrassa 1228-1652

Col·lecció Joan Arnella, núm.1

Joan Arnella (1570-1639). Essent prevere de la comunitat del Sant Esperit i rector de Sant Pere, també exercí el càrrec d'arxiver i de notari a partir de 1610. La seva obra "Llibre d'antiguitats i ordinacions de la comunitat" té l'honor de ser la primera contribució a la història de Terrassa redactada per un terrassenc.